

Budimpeštanska pozorišna i zabavna četvrt

Sufinansira
Evropska unija

Opšte informacije

Glavne teme:

Kultura kao javni prostor, vidljivost, nejednakost i reprezentacija, gradski život

Ciljna publika: mladi od 16 do 25 godina, predznanje nije potrebno

Jezici: engleski, francuski, nemački, mađarski, poljski, srpski

Grad / Država: Budimpešta / Mađarska

Polazna tačka: ugao Bajcsy-Zsilinszky út i Andrásy út (blizu trga Deák Ferenc tér)

Dužina rute: oko 1,5 km

Procenjeno trajanje: oko 90–100 minuta

Potreban materijal: pametni telefoni sa pristupom internetu, slušalice ili bubice za audio, štampana brošura

Nivo pristupačnosti: lako (ravna gradska ruta u centru, kratka rastojanja između stanica)

Prateći materijal

Ciljevi učenja

Ova tura istražuje budimpeštansku pozorišnu i zabavnu četvrt kao društveni i kulturni sistem, sa fokusom na to kako kultura oblikuje gradski život i mimo same predstave. Umesto da izlaže istoriju institucija ili umetničkih dostignuća, tura ispituje kako su prostori kulture ujedno i prostori moći, pristupa, vidljivosti i nejednakosti.

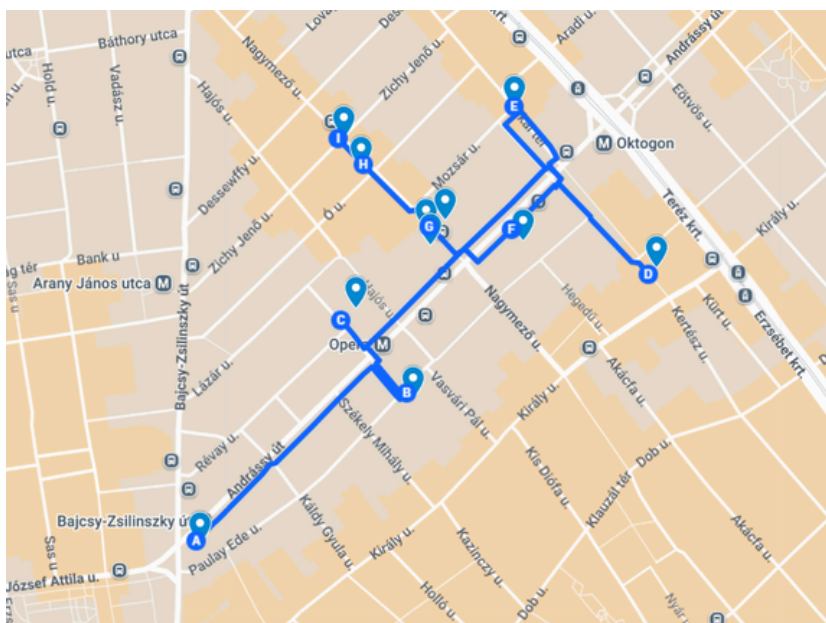
Učesnici se podstiču da razmišljaju o tome kako kulturni život nastaje kroz mreže, rad, potrošnju i reprezentaciju, i kako različite grupe na različite načine doživljavaju iste prostore. Tura povezuje istorijske primere sa današnjim pitanjima o tome ko učestvuje u kulturi, ko je vidljiv i kako gradsko okruženje utiče na svakodnevni život.

Ciljevi

Tura je osmišljena tako da:

- **podstakne kritičko promišljanje umesto pasivnog učenja**
- istraži kulturu kao društveni i ekonomski sistem, a ne samo kao umetničku produkciju
- istakne nejednakosti u pristupu, vidljivosti i učešću
- poveže istorijske gradske prostore sa savremenim iskustvima
- otvori prostor za razgovor, različite perspektive i nedoumice

Praktične informacije

MAPA ture

Pregled rute

Stanica br.	Naziv lokacije	Adresa	Interaktivno ?	Vrsta aktivnosti	Procenjeno vreme
1	Kapija avenije Andrassy	Andrassy út 1 / ugao Bajcsy-Zsilinszky út i Andrassy út	Da	Posmatranje + interaktivni zadatak povezivanja	6 min.
2	Parisiana / Újszínház	Paulay Ede utca 35	Da	Kratka priča + hronološko ređanje	8 min.
3	Mađarska državna opera	Andrassy út 22	Da	Istorijski kontrast + promišljanje	8 min.
4	Muzička akademija Franc List	Liszt Ferenc tér 8	Ne	Priča iz brošure + društveno promišljanje	7-8 min.
5	Kafane na aveniji Andrassy	Andrassy út 45-49 / kod Jókai tér	Da	Kartice za okretanje	7-8 min.
6	Párisi Nagy Áruház	Andrassy út 39	Ne	Posmatranje + istorijsko tumačenje	5 min.
7	Kulturno jezgro ulice Nagymező	Nagymező utca 17 i okolni pozorišni prostor	Da	Posmatranje + audio-odlomak operete + promišljanje	9 min.
8	Kuća Mai Manó	Nagymező utca 20	Da – opcionalno	Posmatranje + vizuelna analiza + opcioni digitalni izvor ili poseta	7 min.
9	Kabare / zona noćnog života	Nagymező utca 38	Ne	Priča + individualno promišljanje	6 min.
10	Kuća sa unutrašnjim dvorištem	Zichy Jenő utca, blizu Nagymező utca	Da	Interaktivni presek: aktivne tačke + zadatak povezivanja	8 min.

Prateći materijal

Pristupačnost

Tura prati uglavnom ravnu, prohodnu gradsku rutu u centru Budimpešte. Pojedine deonice mogu biti prometne, naročito oko avenije Andrásy i ulice Nagymező, pa učesnike treba unapred obavestiti o ukupnom trajanju, dužini i tempu ture.

Sadržaj se predstavlja u više formata, uključujući kratke tekstove, vizuelne elemente, opcioni audio, aktivnosti preko QR kodova i linkove ka spoljnim izvorima. Voditelji ne treba da se oslanjaju samo na jedan format za ključne informacije i treba da ostanu fleksibilni u načinu prenošenja sadržaja.

Učešće je osmišljeno tako da bude prilagodljivo. Učesnici mogu da se uključe kroz razgovor, posmatranje ili tiho promišljanje i niko ne treba da oseća pritisak da se javlja.

Tura uključuje teme kao što su nejednakost, vidljivost i društvene uloge. Iako nisu emotivno intenzivne, ove teme ipak mogu podstaći lično promišljanje. Učesnici treba da budu slobodni da se uključe u meri koja im odgovara.

Voditelji treba da ostanu pažljivi prema individualnim potrebama i spremni da u skladu s njima prilagode tajming, grupnu dinamiku i nivo interakcije.

Bezbednost

- Tura se bavi društvenim temama kao što su nejednakost, vidljivost, rodne uloge i uslovi rada u prostorima kulture. Iako ove teme nisu izrazito traumatične, kod nekih učesnika ipak mogu izazvati lično promišljanje ili nelagodu.
- Emotivne reakcije mogu se razlikovati:
 - stvori atmosferu poštovanja i podrške
 - ne primoravaj nikoga da učestvuje u razgovoru
- Uvek dozvoli učesnicima da odustanu
 - od deljenja utisaka
 - od pojedinih aktivnosti
- Obrati pažnju na trenutke koji mogu biti osetljiviji, naročito kada se razgovara o:
 - isključenosti i nejednakosti
 - rodnoj dinamici i noćnom životu
 - skrivenim oblicima rada
- Ostavi prostor i tišinu gde je potrebno
- Obezbedi osnovnu fizičku bezbednost:
 - prati saobraćaj i pešačke prelaze
 - drži grupu na okupu
 - vodi računa o gužvi na javnim mestima
- Izbegavaj preopterećivanje učesnika informacijama i dramatizovanje sadržaja.
- Cilj je promišljanje i razumevanje, a ne intenzitet.

Prateći materijal

Pre ture

Pre početka ture voditelji mogu da:

- ukratko predstave svrhu šetnje (promišljanje, a ne samo informacije)
- pozovu učesnike da razmisle o tome:
 - šta ih asocira na kulturu u gradu
 - koje vrste mesta povezuju sa kulturom (npr. pozorišta, kafei, muzičke institucije, fotografski ateljei, prostori noćnog života, robne kuće, stambene zgrade i javni prostori)
 - za koga misle da su ti prostori namenjeni
- postavljaju očekivanja:
 - biće pitanja bez jasnih odgovora
 - učešće može imati različite oblike (govor, posmatranje, promišljanje).

Ova tura istražuje društvene teme kao što su nejednakost, vidljivost, rodne uloge i pristup kulturi. Voditelji treba da:

- stvore atmosferu poštovanja i otvorenosti
- dozvole učesnicima da ne dele lična razmišljanja
- obrate pažnju na različite nivoe prijatnosti, naročito tokom refleksivnijih razgovora.

Cilj nije davanje konačnih odgovora, već podrška kritičkom razmišljanju o tome kako se kultura i gradski život prepliću.

Opšti saveti za vođenje

- drži uputstva kratkim i jasnim
- ostavi vremena za samostalno istraživanje pre grupnog razgovora
- izbegavaj preterana objašnjenja; pusti učesnike da sami otkrivaju
- koristi otvorena pitanja umesto gotovih tumačenja.
- Voditelji treba da prilagode dubinu objašnjenja i nivo interakcije angažovanju grupe. Ne zahteva svaka stanica punu diskusiju; tempo i fleksibilnost su ključni za održavanje pažnje i interesovanja.

Prateći materijal

Tokom ture

Stanica 1: Kapija avenije Andrásy

Saveti za vođenje:

- Podstakni učesnike da posmatraju razmere, raspored i ujednačenost ulice.
- Postavi jednostavna pitanja o zapažanjima pre nego što dodaš kontekst.
- Posle interaktivne aktivnosti kratko pregledaj spojene parove i pitaj učesnike šta različite deonice govore o tome kako je avenija planirana i korišćena.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Avenija Andrásy planirana je u devetnaestom veku da poveže centar grada sa Gradskim parkom (Városliget) i predstavi Budimpeštu kao modernu evropsku prestonicu.
- Njen karakter se menja duž rute: unutrašnji deo je komercijalniji i urbaniji, dok spoljni delovi postepeno postaju stambeniji i prostraniji.
- Ove razlike su odražavale i društvenu hijerarhiju. Lokacija, veličina i tip zgrada uticali su na to ko je u kom delu živeo, radio i provodio vreme.

Stanica 2: Parisiana Mulató

Saveti za vođenje:

- Ispričaj priču u tri kratke etape: prvobitna ideja iza ovog mesta, teškoće sa kojima se suočilo i kasnije promene.
- Napravi pauzu između etapa i pitaj učesnike šta misle da se dogodilo dalje.
- Pusti učesnike da reaguju na priču pre nego što dodaš tumačenje ili proveriš vremensku liniju.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Zabavna mesta poput Parisiane bila su kulturni prostori, ali i komercijalna preduzeća.
- Njihov opstanak zavisio je od prodaje karata, investitora, odluka uprave, promenljivog ukusa publike i konkurencije drugih mesta.
- Uspešno otvaranje nije garantovalo dugoročnu stabilnost. Ovakva mesta su često menjala program, ime, vlasnika ili funkciju kada bi se promenile finansijske ili društvene okolnosti.
- Istorija zgrade pokazuje da kulturno nasleđe nije uvek vezano za jednu neprekinutu namenu.

Rešenja:

- Koristi tačan redosled iz Genially vremenske linije i razjasni samo etape koje su pravile problem.

Prateći materijal

Tokom ture

Stanica 3: Opera

Saveti za vođenje:

- Podstakni učesnike da uoče kontrast između zgrade i njenog ranijeg okruženja.
- Koristi pitanja umesto direktnog objašnjavanja.
- Pitaj učesnike koji detalji zgrade odaju prestiž ili važnost.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Opera je otvorena krajem devetnaestog veka, kada se Budimpešta brzo širila i ulagala u velike javne i kulturne institucije.
- Nije služila samo kao mesto za izvođenje predstava, već i kao simbol kulturnih ambicija i političkog statusa grada.
- Njena monumentalna fasada, dekorativna unutrašnjost i formalna organizacija oblikovale su doživljaj posetilaca i pre nego što bi predstava počela.
- Ovakve institucije mogle su da ojačaju nacionalni i gradski identitet, ali nisu bile podjednako dostupne svim društvenim grupama.

Stanica 4: Muzička akademija

Saveti za vođenje:

- Ostavi prostor za razgovor; ova stanica može podstaći lična razmišljanja.
- Izbegavaj da odgovore predstavljáš kao „tačne“.
- Ako zatreba, pomeni faktore kao što su obuka, novac, vreme, podrška porodice, pristup instrumentima i profesionalni kontakti.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Muzička akademija osnovana je kao centar za visoko muzičko obrazovanje i profesionalno usavršavanje.
- Formalno obrazovanje davalo je studentima pristup ne samo tehničkom znanju, već i priznatim profesorima, prilikama za nastupe, profesionalnim kontaktima i institucionalnom prestižu.
- Sam talenat retko je bio dovoljan za profesionalnu karijeru. Studentima su bili potrebni i vreme, finansijska podrška, priprema i pristup pravim mrežama poznanstava.
- Slične prepreke i danas utiču na pristup umetničkom obrazovanju i karijerama u kulturi.

Prateći materijal

Tokom ture

Stanica 5: Kafane na aveniji Andrássy

Saveti za vođenje:

- Neka interakcija bude laka i brza.
- Podstakni učesnike da temu povežu sa sopstvenim iskustvima.
- Pusti učesnike da istraže kartice za okretanje pre početka grupnog razgovora.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Budimpeštanske kafane služile su kao mesta susreta, neformalne kancelarije, čitaonice i centri za razmenu vesti i ideja.
- Pisci, novinari, umetnici, političari i poslovni ljudi koristili su ih za održavanje profesionalnih i društvenih veza.
- U kafanama su se često mogle primati novine i pisma, a pojedini stalni gosti radili su u njima po nekoliko sati dnevno.
- Ovi prostori bili su javni, ali pristup nije bio jednak. Učešće je zahtevalo novac, slobodno vreme, samopouzdanje, obrazovanje i poznanstva sa pravim ljudima.

Stanica 6: Párisi Nagy Áruház

Saveti za vođenje:

- Neka ovo bude sporija stanica, posvećena posmatranju.
- Izbegavaj preopterećivanje učesnika informacijama.
- Pitaj učesnike koje su odlike zgrade mogle privlačiti kupce ili ih pozivati da uđu.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Robne kuće uvele su novi oblik gradske kupovine okupljajući mnoštvo proizvoda, usluga i izloga u jednoj zgradi.
- Veliki izlozi, dekorativna unutrašnjost, električno osvetljenje, reklame i nove tehnologije pretvorili su kupovinu u javni doživljaj i vid razonode.
- Posetioци su mogli da posmatraju nove proizvode, modu i stilove života čak i kada nisu mogli da ih priušte.
- Robne kuće su delovale otvoreno za sve, ali su razlike u prihodima i dalje određivale kako je ko mogao da učestvuje u ovoj novoj potrošačkoj kulturi.

Prateći materijal

Tokom ture

Stanica 7: Kulturno jezgro ulice Nagymező

Saveti za vođenje:

- Podstakni učesnike da se osvrnu oko sebe pre nego što se pozabave sadržajem.
- Zamoli ih da prepoznaju različita kulturna mesta i povezane delatnosti u okolini.
- Ostavi vremena za audio-doživljaj bez prekidanja.
- Ako audio ne može da se pusti, iskoristi transkript ili ukratko opiši ulogu i atmosferu operete.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Ulica Nagymező razvila se u kulturnu i zabavnu četvrt zato što je više pozorišta, kafea, ateljea, restorana i noćnih mesta radilo jedno blizu drugog.
- Ta mesta delila su publiku, radnike, dobavljače, reklamu i reputaciju četvrti.
- Predstave su stvarale posao ne samo vidljivim umetnicima, već i muzičarima, tehničarima, kostimografima, administrativnom osoblju, čistačima i ugostiteljskim radnicima.
- Zabava je publici mogla da pruži beg i emotivno olakšanje, a da istovremeno funkcioniše kao komercijalna industrija.

Stanica 8: Kuća Mai Manó

Saveti za vođenje:

- Podstakni učesnike da posmatraju fasadu i uoče detalje koji ukazuju i na privatni dom i na profesionalni radni prostor.
- Zamoli ih da razmisle zašto su ljudi naručivali portrete u ateljeu i kako su želeli da budu predstavljeni.
- Stanica treba da funkcioniše spolja; ulazak u zgradu ili otvaranje spoljnog digitalnog izvora treba da ostane opcionalno.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Kuća Mai Manó spajala je stambeni prostor sa profesionalnim fotografskim ateljeom.
- Rana ateljejska fotografija zahtevala je specijalizovanu opremu, pažljivo uređene enterijere i pristup prirodnom svetlu.
- Portreti su obično bili režirani kroz odeću, držanje, nameštaj i pozadinu. Pokazivali su ne samo kako osoba izgleda, već i kako je želela da bude viđena.
- Profesionalni portreti bili su dostupniji ljudima sa novcem i društvenim statusom. Zato istorijske fotografske zbirke ne predstavljaju sve grupe podjednako.

Prateći materijal

Tokom ture

Stanica 9: Kabare i noćni život

Saveti za vođenje:

- Ne forsiraj razgovor; dozvoli tiho promišljanje.
- Pažljivo prati reakcije grupe.
- Podstakni učesnike da prvo posmatraju kako se ovaj prostor koristi danas.
- Deljenje ličnih iskustava o noćnom životu, rodu ili bezbednosti treba da ostane opciono.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Kabare je spajao muziku, pozorište, humor, politički komentar, hranu, piće i druženje.
- Noćna mesta zavisila su od mnogih oblika rada mimo izvođača na sceni, uključujući posluživanje, čišćenje, tehničke poslove, upravljanje, obezbeđenje i pripremu.
- Rod, novac, društveni status i profesionalna uloga uticali su na to ko je bio vidljiv, ko je kontrolisao prostor i ko je mogao bezbedno da učestvuje.
- Isto mesto moglo je za jednu osobu da predstavlja slobodu i zabavu, a za drugu da bude iscrpljujuće ili isključujuće.

Stanica 10: Kuća sa unutrašnjim dvorištem

Saveti za vođenje:

- Podstakni učesnike da aktivno posmatraju ulaze, prozore, spratove, stepeništa i raspored dvorišta.
- Ostavi vremena za vizuelni zadatak.
- Zamoli učesnike da obrazlože svoje izbore na osnovu svetla, prostora, privatnosti, pristupa i položaja u zgradi.

Beleške o kulturnom nasleđu:

- Budimpeštanske kuće sa unutrašnjim dvorištem često su okupljale stanare različitog društvenog porekla u istoj zgradi.
- Stanovi okrenuti ka ulici bili su po pravilu veći, svetliji, tiši i prestižniji.
- Stanovi okrenuti ka dvorištu obično su imali manje prirodnog svetla i manje privatnosti.
- Podrumi, tavani, zadnje prostorije i pomoćni delovi korišćeni su za ostavu, održavanje, radionice, kućne poslove, a ponekad i za smeštaj nižeg ranga.
- Odvojena stepeništa i ulazi mogli su da organizuju kretanje prema društvenoj ulozi, razdvajajući stanare i goste od posluge, radnika i dostava.
- Zgrada je tako zbližavala različite grupe, ali im nije pružala jednake uslove života.

Prateći materijal

Posle ture

Po završetku ture voditelji mogu da pozovu učesnike da razmisle o svom iskustvu.

Mogući pristupi:

- kratko otvoreno pitanje:
 - Šta ti je najviše ostalo u sećanju?
- opciono deljenje utisaka u parovima ili malim grupama
- ili tiho promišljanje (npr. zapisivanje jedne misli ili zaključka)

Voditelji treba da izbegnu sumiranje „tačnog značenja“ ture. Umesto toga, mogu da istaknu da:

- različita tumačenja su legitimna
- cilj je bio da se istraži kako su kultura, prostor i društvo povezani
- doživljaji istih mesta mogu se razlikovati u zavisnosti od perspektive

Ako je prikladno, učesnici mogu biti pozvani da razmisle o tome:

- kako kulturni i gradski prostori oblikuju njihovu sliku grada
- ko je vidljiv, a ko ostaje manje vidljiv u javnom prostoru
- koju ulogu oni lično danas imaju u učestvovanju u tim dinamikama ili njihovom preispitivanju.

Završetak treba da ostane otvoren — da podrži promišljanje, a ne da nudi gotove zaključke.

Prateći materijal

Izvori

Istorijski kontekst i institucije

- Arhiv i istorijski materijali Budimpeštanskog pozorišta operete (Budapest Operetta Theatre)
- Mađarski pozorišni muzej i institut (Hungarian Theatre Museum and Institute)
- Mai Manó House – Kuća mađarske fotografije
- Mađarski nacionalni muzej (zbirke gradske i kulturne istorije)

Kontekst specifičan za Budimpeštu

- **PestBuda (članci i istraživanja o istoriji grada)**
- Budapest100 (gradsko nasleđe i stambena arhitektura)
- WeLoveBudapest (članci o lokalnoj istoriji i kulturnom kontekstu)
- Publikacije iz urbanih studija (npr. BME – istraživanja stanovanja i urbanog razvoja Budimpešte)

Arhitektura i urbani razvoj

- BME Urban Studies – The Golden Age of Budapest Tenement Construction
- Istraživački materijali o budimpeštanskim kućama sa dvorištem i istoriji stanovanja (ranije dostavljeni izvori)

Vizuelni izvori

- Fortepan (istorijske fotografije)
- Mađarski nacionalni digitalni arhiv (MaNDA)
- Europeana Collections

Izvori o društvenoj i kulturnoj istoriji

- Članci o budimpeštanskoj kafanskoj kulturi, noćnom životu i zabavnim četvrtima (ranije dostavljeni materijali)
- Odlomci iz istorijske štampe i gradske priče (npr. kabare, pozorište i noćni život ranog 20. veka)

Mape i prostorne reference

- Google Maps
- Arcanum Maps

Sufinansira
Evropska unija

Ovaj prateći materijal za voditelje pešačke ture izradila je organizacija Youth Bridges Budapest u okviru projekta Empower Youth Explore Stories (EYES).

Kontakt

Hidak Ifjúsági Alapítvány
info@youthbridgesbudapest.org

Pronađi nas

<https://www.youthbridgesbudapest.org>
<https://www.tiktok.com/@youthbridgesbudapest>
https://www.instagram.com/youthbridges_budapest/
<https://www.facebook.com/youthbridgesbudapest>

<https://explorestories.eu/>

Finansirano sredstvima Evropske unije. Izneti stavovi i mišljenja, međutim, pripadaju isključivo autoru/autorima i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

(Šifra projekta: 2024-2-DE04-KA220-YOU-000293002)